

УДК 330.341.1; 338.48.(477.86)

JEL: D 29; L 83; O 13; Q 26; R 58

Аделіна Ключенко,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського
національного економічного університету

Ганна Жекало,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського
національного економічного університету

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Недоліки, що існують у системі рекреаційного освоєння природно-ресурсної бази Карпатського макрорегіону потребують вжиття адекватних заходів, розроблення новітніх механізмів раціоналізації використання рекреаційних ресурсів. Це стосується, насамперед, визначення цілей, завдань та шляхів імплементації інноваційного продукту як стратегічного напрямку господарського освоєння рекреаційного потенціалу.

У статті досліджено ринкові умови становлення та функціонування відпочинково-оздоровчої індустрії. Визначені стратегічні напрями вдосконалення системи прийняття економічних та екологічних рішень на засадах сталого розвитку.

Автори встановили пріоритетні складові інноваційного забезпечення розвитку рекреаційного господарства. Запропоновано основні засади формування стратегії екологоорієнтованої диверсифікації ринку рекреаційного продукту в Карпатському макрорегіоні, згідно з якими диверсифікація дослідженого ринку має бути спрямована на збереження природних складових як основи ресурсного потенціалу, а також забезпечення економічної доцільності диверсифікації. Означене охоплює пошук альтернатив раціонального ресурсоспоживання, ефективне використання обмежених ресурсів, просторове розширення ринку, завантаження нових виробничих потужностей і забезпечення умов сталості на ринку.

У статті обґрунтовані доцільність та основні напрями застосування кластерних механізмів у сфері, що досліджується, адже організована взаємодія між суб'єктами кластера на базі окремо створених кластерних програм може забезпечити соціально-економічне зростання та екологічну безпеку рекреаційної сфери.

Для оптимальної взаємодії між суб'єктами еколого спрямованих рекреаційних кластерів, окрім економічних механізмів, інноваційного забезпечення потребує також система управління та контролю. Таким інноваційним продуктом може бути система контролінгу. Відповідна система значно розширює організаційно-інституційне поле регулювання процесу відтворення досліджених ресурсів, оскільки вона об'єднує в собі низку складових планування та управління розвитком рекреаційної сфери.

The existing disadvantages of the system of recreational development of the natural-resource base of the Carpathian macroregion require adequate measures, development of new mechanisms for rationalization of the use of recreational resources. First of all, it concerns the definition of goals, objectives and ways of implementing an innovative product as a strategic direction of economic development of recreational potential.

The article examines the market conditions for the establishment and functioning of the recreation

and health industry. Strategic directions for improving the system of economic and environmental decision-making on the principles of sustainable development have been identified.

The authors set the priority components of innovative support for the development of the recreational economy. The basic principles of formation of strategy of ecologically oriented diversification of the market of recreational product in the Carpathian macroregion are offered, according to which the main goals of diversification of the studied market should be aimed at the conservation of natural components as the basis of resource potential, as well as ensuring the economic feasibility of diversification. The defined goal includes the search for rational resource alternatives, the efficient use of scarce resources, the spatial expansion of the market, the utilization of new production facilities and the provision of conditions for sustainability in the market.

The article substantiates the feasibility and basic directions of application of cluster mechanisms in the investigated sphere, since organized interaction between the cluster subjects on the basis of separately created cluster programs can ensure social-economic growth and ecological safety of the recreational sphere.

For optimal interaction between the subjects of ecological-oriented recreational clusters, in addition to economic mechanisms, innovative provision also requires a management and control system. Such an innovative product can be a controlling system. The relevant system significantly expands the organizational and institutional field of regulation of the process of the investigated resources reproduction, as it combines a number of components for planning and management of the recreational sphere development.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, інноваційне забезпечення, Карпатський макрорегіон, диверсифікація, кластеризація, контролінг.

Key words: recreational potential, innovative provision, Carpathian macroregion, diversification, clustering, controlling.

Формули: 0, рис.: 3, табл.: 0, бібл.:12.

Formulas: 0, fig.: 3, tabl.: 0, bibl.: 12.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ретроспективний аналіз розвитку рекреації як окремої сфери національної економіки свідчить про недосконалість діючих дотепер організаційно-економічних механізмів у рекреаційному природокористуванні, які неспроможні були забезпечити високопродуктивне залучення в господарський обіг рекреаційної сфери природних ресурсів, достатню конкурентоспроможність сфер відпочинку на міжнародних ринках, ефективну стратегію розвитку даної галузі з урахуванням специфіки регіонів. Особливо це стосується Карпатського макрорегіону України, до якого належать Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області. Природні ресурси цих територій, зокрема в другій половині ХХ-го століття, використовували здебільшого як потужний асиміляційний потенціал для ліквідації наслідків функціонування небезпечних промислових об'єктів, а також як ресурсну базу для деревопереробної, сільськогосподарської, енергетичної та військової промисловості. Така тенденція значно суперечить нинішнім засадам сталості й перешкоджає перспективному розвитку рекреації як порівняно нової сфери економіки, що має всі можливості забезпечити соціально-економічне піднесення макрорегіону. Адже за результатами оцінювання, у Карпатському макрорегіоні зосереджено 29,6% запасів мінеральних вод країни, 16,7% – грязей, 31,5% – річкової мережі, 10,7% – підземних вод, 39,5% – флористичних, 18,5% – фауністичних, 54,9% орографічних (з урахуванням специфіки території) та 6,2% спелеологічних ресурсів. Більше того, в макрорегіоні налічуються 37,7% земель рекреаційного призначення, 17,3% – об'єктів природно-заповідного фонду та 51% – мисливських угідь.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Орієнтовну оцінку потенційних можливостей Карпат можна отримати, зіставивши характеристику регіону з близькими за природними особливостями зарубіжними

регіонами-аналогами, які інтенсивно використовують з рекреаційною метою. Так, Альпійський регіон (площею 180 тис. км²), де рекреаційні навантаження оцінюють як граничні, щороку приймає 40 млн відпочивальників і туристів та 60 млн туристів, які здійснюють одноденні поїздки в Альпи. У розпал сезону тут перебувають 10 млн туристів і 2 млн екскурсантів вихідного дня. Екстраполюючи ці показники на Карпатський макрорегіон, граничні для нього показники перспективної рекреаційної місткості становлять: одноразова – 2,2 млн осіб, річна – 8 млн туристів і відпочивальників та 12 млн екскурсантів і туристів вихідного дня. Нині, зважаючи на невідповідність території до підвищених рекреаційних навантажень, відсутність спеціалізованої інфраструктури й низьку екологічну культуру населення, фактична місткість Карпатського макрорегіону не повинна перевищувати 50% від перспективної. Досягнуті ж тут показники обслуговування рекреантів у 2–3 рази нижчі від можливих з урахуванням природно-ресурсного потенціалу й екологічних обмежень. [1, с. 59]. Тому необхідно розробити дієві механізми для забезпечення перспективного розвитку рекреаційного комплексу в масштабах екологічної допустимості та економічної ефективності.

Враховуючи те, що рекреаційна сфера макрорегіону розцінюється не лише як засіб, що забезпечує відпочинок, оздоровлення, а як галузь, котра дає дохід суб'єктам підприємницької діяльності, забезпечує надходження коштів до бюджету, і покращує інвестиційне середовище, на увагу заслуговують заходи, що інтенсифікують процес рекреаційного господарювання, генерують туристично-оздоровчі програми та в результаті відкривають нові соціально-економічні можливості [2]. З метою удосконалення відповідних заходів доцільно було б посилити увагу до освітніх, історико-культурних, туристичних, оздоровчо-лікувальних, інформаційних й інших закладів (установ), які супроводжують розвиток рекреаційного сегмента економіки. Це сприятиме створенню нових робочих місць, розбудові й оновленню рекреаційної інфраструктури, розвитку пізнавальної, культурно-мистецької, дослідницької та еколого-просвітницької діяльності, що має об'єднати усі суміжні галузі [3, с. 288].

Означені деструктиви використання та збереження природного потенціалу свідчать про недостатню організацію економічних, екологічних та соціальних процесів рекреаційного природокористування.

Метою статті є формування часткової стратегії оптимізації рекреаційного природокористування на інноваційних засадах. Визначення шляхів імплементації інноваційних складових у систему рекреаційного освоєння Карпатського макрорегіону є ключовим завданням даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать результати дослідження, нині у процесі пошуку шляхів рекреаційного освоєння макрорегіону ключовими залишаються економічні завдання, обумовлені ринковими умовами. Йдеться про оптимізацію розвитку ринку рекреаційних послуг, який слугує передумовою для побудови ринково орієнтованого механізму запровадження інноваційного продукту – обов'язкової компоненти відтворювального процесу.

Імплементація інноваційних продуктів забезпечується завдяки формуванню адекватного ринкового механізму. Цілісна економічна структура взаємозв'язків ринкових елементів (рис. 1) вказує на наявність певних, властивих йому недоліків у процесі рекреаційного освоєння Карпатського макрорегіону.

До таких недоліків насамперед належать:

- відсутність реальної економічної ціни ресурсів рекреаційного призначення;
- низький рівень рентабельності рекреаційної діяльності об'єктів, які перебувають на балансі держави. Таке явище спостерігається у всій країні, зокрема, “завантаженість вітчизняних санаторно-курортних закладів становить 35–40%, унаслідок чого не забезпечується комплексне відновлення основних засобів, в тому числі природно-ресурсних, на рівні сучасних вимог та світових стандартів” [4];

- недостатнє економічне стимулювання розвитку рекреації в макрорегіоні та охорони її ресурсної бази;

- недостатня прозорість функціонування ринку приватного сектору;

- недосконалість організації системи платності за використання ресурсів.

Такі недоліки, на нашу думку, спричинені недосконалістю імплементації ринково орієнтованих механізмів у рекреаційну сферу, про що свідчать:

- дисбаланс ринкових елементів, фрагментарність і вибірковість економічних дій у процесі становлення регіонального ринку рекреаційних послуг;
- асинхронність управлінських дій, які стосуються використання рекреаційних ресурсів, з інерційними елементами командно-адміністративної системи;
- відсутність умов, які б забезпечили незалежний від політичних уподобань розвиток рекреації відповідно до вимог ринку. Йдеться про потребу вдосконалення і задіяність механізму, що зумів би налагодити функціонування ринку без постійних імпульсів з боку апарату управління. Останнє слугує надзвичайно важливим кроком у процесі використання, збереження та відновлення рекреаційного потенціалу макрорегіону.

Рис. 1. Схема ринково орієнтованого середовища як простору для впровадження інноваційних продуктів.

Значні недоліки системи рекреаційного освоєння ресурсної бази Карпатського макрорегіону потребують вжиття адекватних заходів, розробки новітніх механізмів раціоналізації використання рекреаційних ресурсів. Це стосується, передусім, визначення цілей, завдань та шляхів імплементації інноваційного продукту як стратегічного напрямку господарського освоєння рекреаційного потенціалу (рис. 2).

Найважливішими напрямками інноваційного забезпечення розвитку індустрії оздоровлення та відпочинку є, на нашу думку, запозичення досвіду країн з високим рівнем і сталими темпами рекреаційного освоєння ресурсів, а також впровадження національних науково обґрунтованих інноваційних проектів у рекреаційній сфері.

Запровадження інноваційних продуктів у сферу рекреації умовно можна поділити на

виконання трьох ключових завдань: диверсифікація ринку рекреаційного продукту; формування еколого орієнтованих кластерів у рекреаційній сфері; контролінг рекреаційного природокористування.

У контексті раціоналізації використання та охорони ресурсної бази рекреації в Карпатському макрорегіоні основні цілі диверсифікації досліджених ринків мають бути спрямовані на збереження природних складових як основи ресурсного потенціалу, а також забезпечення ринкової ефективності для обґрунтування економічної доцільності диверсифікації. Означене охоплює: пошук альтернатив раціонального ресурсоспоживання; ефективне використання обмежених ресурсів; просторове розширення ринку; завантаження нових виробничих потужностей; страхування перспектив і забезпечення умов сталості на ринку.

Для реалізації визначених цілей потрібно, насамперед, розробити стратегію еколого орієнтованої диверсифікації ринку рекреаційного продукту, яка б поєднувала одночасно територіальні умови, можливості, перспективи і загрози рекреаційного господарювання.

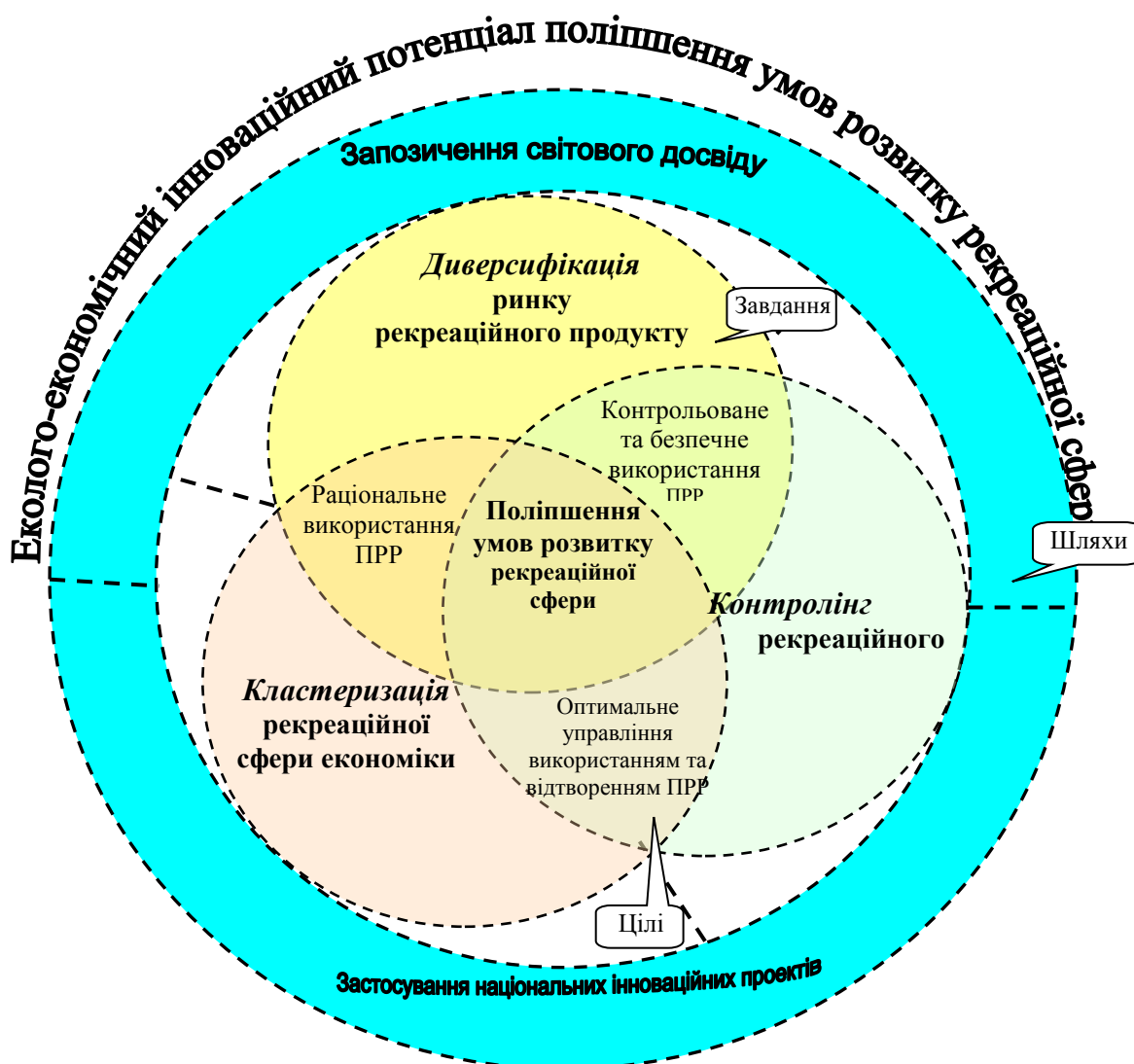

Рис. 2. Шляхи, завдання та цілі впровадження інноваційного продукту в системі поліпшення умов розвитку рекреаційної сфери Карпатського макрорегіону

Ураховуючи природну специфіку Карпатської території, а також екологічні, соціальні та економічні завдання, світовий досвід і глобальні тенденції розвитку рекреаційної індустрії, на увагу заслуговують такі компоненти нового, недостатньо розвинутого ринку рекреаційних послуг, як зелений, екологічний, сільський туризм і агротуризм. Означені складові еколого орієнтованої рекреації є близькими за змістом і тісно взаємопов'язаними, тому їх часто ототожнюють. Разом з

тим у наукових дослідженнях частіше простежується тенденція їх розмежування. І це доцільно, адже вони мають різну функціональну характеристику, що охоплює збереження та використання різних видів природних компонент.

Поглибленого дослідження потребують й інші адаптивні для макрорегіону еколого безпечні новітні види рекреації як релігійний, діловий туризм тощо. У межах розвитку інноваційних напрямів рекреаційного природокористування можливе зростання ціни історико-архітектурних об'єктів досліджених та прилеглих територій.

Враховуючи усе викладене вище, пропонуємо розглядати основні засади формування стратегії еколого орієнтованої диверсифікації ринку рекреаційного продукту в Карпатському макрорегіоні з урахуванням наявності природно-ресурсного потенціалу. Для цього пропонуємо найважливіші ключові напрямки такої диверсифікації за видами рекреації (рис. 3).

У межах агротуризму з метою розвитку та урізноманітнення напрямів використання і поліпшення таких природних компонент, як рілля, пасовища, тваринний світ, доцільним є розвиток наступних видів відпочинку: оздоровчо-пізнавальна рекреація на аграрних полях; екскурсії і аматорська праця на плантаціях; екскурсії у зразкових садах (прогулянка квітучим садом, збір плодів); екскурсії на зоофермах; аматорський догляд за фермерськими тваринами (годілля, випас овець, корів); аматорський кінний спорт; рекреація з науковою метою в сільськогосподарській сфері тощо. Таким чином значно зросте рекреаційна цінність історико-культурних й архітектурних ресурсів села.

Із метою диверсифікації ринку рекреаційних послуг у процесі розвитку сільського туризму на увагу заслуговують такі новітні види рекреації, як: пізнання та формування навиків сільського ремесла; створення сертифікованих дитячих міні-таборів у межах сільських господарств; розвиток ресторанної справи на селі з використанням високоякісної, екологічно чистої харчової продукції, на базі старовинного досвіду селян; безпечно й естетичне рекреаційне освоєння природних компонент у межах сільської території.

Диверсифікація ринку екологічного туризму в цілях екологізації рекреаційного природокористування потребує, на нашу думку, становлення якісно нових напрямків: розвитку аматорського мисливства та рибальства в межах заповідних територій; еколого безпечного розвитку санаторно-курортної справи на землях природно-заповідного фонду; організації еколого доступних спортивних і розважальних заходів у межах ПЗФ; відтворення унікальних видів флори та фауни, розширення територій, які охороняються, для контрольованого розвитку пізнавальної рекреації. Це стосується також прилеглих до архітектурних споруд територій, які мають високу рекреаційну цінність.

Потреба інтенсифікації процесу залучення заповідних об'єктів у рекреаційне господарство пояснюється передусім тим, що "у створених умовах особливого змісту набуває визначення оптимального співвідношення першоприроди з культурним ландшафтом. Обґрунтована стратегія і планомірна організація у взаємодіях суспільства з природним середовищем – новий етап природокористування. Набувають особливого значення й усі форми діяльності з естетичної реконструкції природного середовища. Це насамперед культура оформлення площ, що перебувають у виробництві та реставрації, архітектура рекреаційних ландшафтів, збільшення територій під національні парки, заповідники, розвиток мистецтва створення садів і парків, малих дендродекораційних форм" [5].

Аналіз стратегічних напрямів диверсифікації ринку рекреаційного продукту Карпатського макрорегіону породжує низку запитань, зокрема про те, хто буде її здійснювати, які організаційні заходи потрібно запровадити для дієвості інноваційного механізму. Таке визначення завдань стосується найчастіше депресивних населених пунктів з мінімальним інвестиційним потенціалом та інформаційним забезпеченням. Разом з тим, системне виконання намічених завдань забезпечить перехід регіональної економіки від "експортно-сировинного до інноваційного типу розвитку, що можливо за умови диверсифікованості економіки, підвищення інноваційної активності корпорацій, у тому числі на основі створення нових форм організації бізнесу, властивій постіндустріальній економіці" [6, с. 75]. У такому контексті належна організація рекреаційної сфери може сприяти інноваційному забезпеченню економіки Карпатського макрорегіону на постіндустріальних засадах.

Рис. 3. Основні напрями еколого орієнтованої диверсифікації ринку рекреаційного продукту як напрямку інноваційного забезпечення використання природних рекреаційних ресурсів Карпатської території.

В умовах економічної депресивності світовий досвід підтверджує ефективність використання кластерних механізмів. Тому ключовим напрямом організації рекреаційної індустрії на засадах інноватики в дослідженому макрорегіоні може стати кластеризація.

Кластерна теорія як інноваційний напрямок ринкових трансформацій в Україні та світі отримує нині особливо високі темпи розвитку. Йдеться про існуючі та створення нових кластерів у різних сферах діяльності, сформовані моделі побудови рекреаційних кластерів, перспективи і загрози їх функціонування.

Економічні переваги застосування кластерних механізмів у рекреаційній сфері демонструє передусім світовий досвід. Цінним для Карпатського макрорегіону є досвід, зокрема, таких країн, як Італія, Франція, Румунія, Угорщина та Польща. Особливо успішні туристично-рекреаційні кластери в Італії та Франції, в яких вони отримали всебічну ринкову й інституційну підтримку.

В Україні перші туристично-рекреаційні кластери виникли в кінці 1990-х років на Хмельниччині, а саме в Кам'янець-Подільському та Шепетівському районах з ініціативи американського економіста В. Прайса – волонтера Корпусу миру США. Нині рекреаційні кластери функціонують у Севастополі (“Севастополь – кластер”), в Одеській області на Дунаї біля Кілії. Успішно працює “Кластер водного туризму” на Чернігівщині.

Про можливість формування еколого безпечних рекреаційних кластерів у національній економіці свідчать темпи розвиток кластера сільського туризму “Оберіг” у селі Гриців на Хмельниччині. Тут приймають як рекреантів, так і тренінгові групи.

У рекреаційній сфері Карпатського макрорегіону також функціонують кластери з туризму і виробництва сувенірної продукції – “Сузір'я” на Івано-Франківщині; виготовлення виробів з овечої вовни – кластер “Ліжникарство та інші художні промисли на Прикарпатті”; туристський кластер “Сім чудес України” в Чернівецькій області.

Подальшому розвитку рекреаційних кластерів у макрорегіоні можуть сприяти теж діючі нині транспортно-логістичний кластер “Закарпаття” та Львівський кластер інформаційних технологій і бізнес-послуг.

Сучасні дослідники кластерної теорії [8, 9, 10, 11, 12] визначають низку переваг та можливостей використання кластерних технологій у регіональній економіці; це стосується, передусім, відновлення та охорони рекреаційних ресурсів. Вольфганг Прайс, президент асоціації “Поділля Перший” (у межах якої і започатковані перші кластери в Україні), зазначив, що “не потребуючи залучення додаткових фінансових ресурсів, використовуючи внутрішній потенціал регіону, кластери перетворилися на невід’ємну інноваційну складову політики соціал-економічного розвитку” [7, с. 24].

Організована взаємодія між суб’єктами кластера на базі окремо створених кластерних програм може забезпечити соціально-економічне піднесення рекреаційної сфери. Утім, зазначимо, що з огляду на значущість природно-ресурсної бази у процесі формування та функціонування рекреаційних кластерів, з метою екологізації рекреаційного природокористування ключовими кластерними суб’єктами мають стати суб’єкти ресурсозабезпечення в галузі. Передусім у Карпатському макрорегіоні на таку роль претендують суб’єкти володіння та користування природно-ресурсного потенціалу (лісові, водні, сільські й інші господарства, заповідники). До них слід долучити інституційні та комерційні структури. Йдеться про надання пріоритетних позицій “власникам” природних рекреаційних ресурсів. Це певною мірою сприятиме їх безпечному використанню та відтворенню.

Для безпечного розвитку рекреаційного кластера необхідно налагодити зв’язок усіх його суб’єктів з екологічними службами. Такий взаємозв’язок полягає в тому, що, наприклад, гірськолижні курорти мають взаємодіяти з інноваційно-технічними організаціями опосередковано – через екологічні служби. Так само й інноваційні наукові проекти, що стосуються кластеризації рекреаційної сфери економіки, перед застосуванням на практиці у галузевих структурах підлягають екологічному обґрунтуванню з боку відповідних служб.

Для забезпечення взаємодії між суб’єктами еколого спрямованих рекреаційних кластерів, налагодження ефективного функціонування процесу раціоналізації використання та відтворення природних рекреаційних ресурсів, окрім економічних механізмів, інноваційного забезпечення потребує також система управління контролю ресурсів. Таким інноваційним продуктом може бути система контролінгу.

У процесі відтворення природно-рекреаційного потенціалу територій, контролінг є тим новітнім інструментом, який може забезпечити системну організацію, планування та інформаційну базу заходів збереження, поліпшення, відновлення й охорони природних рекреаційних ресурсів Карпатського макрорегіону, а також ефективного управління і контроль цими заходами. Варто зазначити, що система контролінгу значно розширює організаційно-інституційне поле регулювання процесу відтворення досліджених ресурсів, оскільки об'єднує в собі низку складових планування та управління розвитком рекреаційної сфери.

Запропонований механізм уможливорює розподіл функцій і завдань за суб'єктами регулювання заходів використання та відтворення рекреаційного потенціалу Карпатського макрорегіону. Він визначає стратегічні напрями вдосконалення системи прийняття економічних та екологічних рішень на базі засад самоврядування.

Серед умов самоврядування представлені, зокрема, перспективи децентралізації управління в галузі оздоровлення та відпочинку. Йдеться про концентрацію повноважень управління рекреаційною сферою на місцях, яка передбачає підвищення ролі макрорегіону в алгоритмі розв'язання адекватними управлінськими структурами відповідних завдань. Зокрема, формування в макрорегіоні умов захисту ресурсної бази рекреації через місцеві інститути.

Ідеться про встановлення порівняно нової схеми управління, в якій інституційно-правовий апарат регулювання природними ресурсами був би підпорядкований регіональним економічним, екологічним та соціальним потребам. Іншими словами, децентралізація управління процесом збереження та відновлення досліджених ресурсів передбачає безпосередній підхід до розв'язання проблем, за ієрархічною схемою згори-донизу. Такий підхід урахує перспективи визначення і формування основних передумов захисту рекреаційного потенціалу макрорегіону на рівні самоорганізації.

Важливим чинником самоврядування у процесі використання рекреаційних ресурсів залишається забезпечення галузевої цілісності. Іншими словами, всі ринково-економічні, правові інститути та інститути управління рекреаційною сферою в Карпатському макрорегіоні необхідно згуртувати, щоб вони могли простежувати спільні цілі раціонального використання та охорони рекреаційних ресурсів своїх територій.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. У контексті подальшої оптимізації системи раціонального використання рекреаційного потенціалу доцільним і актуальним є визначення шляхів упровадження інноваційного продукту як магістрального напрямку господарського освоєння рекреаційних ресурсів на засадах сталого розвитку. Основними продуцентами відповідного інноваційного забезпечення є такі ринково орієнтовані економічні механізми, як диверсифікація рекреаційного ринку, кластеризація сфер оздоровлення та відпочинку, контролінг заходів відтворення.

Для забезпечення еколого орієнтованої диверсифікації ринку рекреаційного продукту в Карпатському макрорегіоні доцільним є максимальне розмежування ринків рекреаційних послуг у агротуризмі, сільському, зеленому та екологічному туризмі й оптимальної диверсифікації кожної з цих сфер.

Це стосується, передусім, рекреаційного освоєння сільськогосподарського потенціалу з метою розширення природно-ресурсної бази рекреації; екологічного безпечного господарського освоєння “дикої природи” з метою оздоровлення та відпочинку; економічно доцільного використання об'єктів природно-заповідного фонду та історико-культурних об'єктів.

Інноваційним економічним напрямом оптимізації розвитку рекреаційної сфери економіки макрорегіону і захисту її ресурсної бази є формування рекреаційних кластерів як механізму систематизації ринкових та неринкових інститутів на шляху раціоналізації рекреаційного освоєння територій. Обґрунтовані можливості й переваги екологоспрямованої кластеризації рекреаційної індустрії на базі тісної співпраці кластерних суб'єктів з екологічними структурами на всіх етапах формування та розвитку рекреаційного кластера.

Щоб забезпечити комплексний підхід до реалізації заходів збереження та охорони рекреаційного потенціалу територій доцільно застосовувати систему контролінгу як стратегічний напрям системного планування, управління і контролю.

Визначені складові інноваційного забезпечення розвитку рекреаційної сфери максимально відповідають вимогам сталого розвитку та формують частину концепції розвитку Карпатського макрорегіону, а їх імплементація на практиці є основою для подальших досліджень.

Література

1. Кравців В., Жук П. Концептуальні основи перспективного розвитку рекреаційної індустрії в Карпатах. Економіка України, 1993. № 12. С. 57–62.
2. Щурик М. В. Найважливіші передумови розвитку туристичної індустрії в Карпатському макрорегіоні. Економіка. Управління. Інновації, 2012. № 2 (8).
3. Беляєва С. С. Організаційно-економічний механізм рекреаційної діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України. Збірник наукових статей “III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю”. Вінниця, 2011. Том. 1. С. 286–290.
4. Січко С. М. Вплив зовнішнього середовища на стан використання рекреаційних територій. Ефективна економіка, 2010. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=122>.
5. Демина Т. А. Экология природопользования, охрана окружающей среды. М. : Аспект Пресс, 2000. 143 с.
6. Григор'єва Я. В. Кластери як чинник активізації туристичної діяльності. Актуальні проблеми економіки, 2012. № 7 (133). С. 73–79.
7. Прайс В. Концептуальні підходи до формування кластерів на Хмельниччині. Економіст, 2008. № 10. С. 24–26.
8. Marty F., Trosa S. et Voisin A. “The financial determinants of government commitment in public-private partnerships”, International Journal of Public Policy, 2013. Vol. 1, № 1–2, p. 41–57.
9. Кластеризация предприятий: состояние и перспективы. Альманах “Наука. Инновации. Образование”; [под. ред. Е.В. Семёнова], 2008. Вып. 7. 312 с.
10. Кластери та інноваційний розвиток України. Український фонд підтримки підприємництва. URL: <http://www.ufpp.gov.ua/>.
11. Семенов Г., Богма О. Кластери підприємств як передумова активізації розвитку регіональної економіки. Економіка та держава, 2006. № 4. С. 11–13.
12. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. К. : Логос, 2004. 848 с.

References

1. Kravtsiv, V., Zhuk, P. (1993) *Konceptualni osnovy perspektyvnogo rozvytku rekreacijnoyi industriyi v Karpatah* [Conceptual bases of perspective development of the recreational industry in the Carpathians]. *Ekonomika Ukrainy*, No. 12, p. 57–62. [in Ukrainian].
2. Shhuryk, M. V. (2012) *Najvazhlyvishi peredumovy rozvytku turystychnoyi industriyi v Karpatskomu makroregioni* [Major pre-conditions of development of tourist industry in makroregioni Carpathians]. *Ekonomika. Upravlinnya. Innovaciyi*. No. 12. (8) [in Ukrainian].
3. Byelyayeva, S. S. (2011) *Organizacijno-ekonomichnyj mexanizm rekreacijnoyi diyalnosti na terytoriyax ta ob'ektax pryrodno-zapovidnogo fondu Ukrainy* [Organizationally economic mechanism of rekreacijnoy activity on territories and objects naturally commandment to the fund of Ukraini] *Zbirnyk naukovyx statej “III-go Vseukrayinskogo z'yizdu ekologiv z mizhnarodnoyu uchastyu”*. Vinnycya, Vol. 1, p. 286-290 [in Ukrainian].
4. Sichko, S. M. (2010) *Vplyv zovnishnogo seredovyshha na stan vykorystannya rekreacijnyx terytorij* [Influence of external environment on the state of the use of rekreacijnykh teritoriy]. *Efektivna ekonomika*. № 2. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=122> [in Ukrainian].
5. Demyna, T. A. (2000) *Ekologyya pryrodopolzovanyya, ohrana okruzhayushhej sredi* [Ecology of nature management, environmental protection]. М. : Аспект Пресс. 143 p. [in Russian].
6. Grygoryeva, Y. V. (2012) *Klastery yak chynnyk aktyvizaciyi turystychnoyi diyalnosti* [Clusters as factor of activation of tourist activity]. *Aktualni problemy ekonomiky*, No 7 (133), pp. 73–79 [in Ukrainian].
7. Prajs, V. (2008) *Konceptualni pidxody do formuvannya klasteriv na Xmelnychchyni* [Conceptual approaches to the formation of clusters in Khmelnitsky region]. *Ekonomist*, No. 10,

pp. 24–26 [in Ukrainian].

8. Marty, F., Trosa, S. et Voisin, A. (2013), “The financial determinants of government commitment in public-private partnerships”. *International Journal of Public Policy*, vol. 1, No. 1–2, pp. 41–57.

9. Klasteryzacyya predpryyatyj: sostoyanye y perspektyvi (2008) [Enterprise clustering: status and prospects]. Almanax “Nauka. Ynnovacyu. Obrazovanye”; [pod. red. E. V. Semënova]. No. 7. 312 p. [in Russian].

10. Klastery ta innovacijnyj rozvytok Ukrayiny [Clusters and innovative Development of Ukraine] / Ukrayinskyj fond pidtrymky pidpryyemnyctva. Retrieved from <http://www.ufpp.gov.ua/> [in Ukrainian] .

11. Semenov, G., Bogma, O. (2006) Klastery pidpryyemstv yak peredumova aktyvizaciyi rozvytku regionalnoyi ekonomiky [Clusters of enterprises as a prerequisite for activation of regional economy development]. *Ekonomika ta derzhava*, No. 4, pp. 11–13 [in Ukrainian].

12. Sokolenko, S. I. (2004) Klastery v globalnij ekonomici [Clusters in the global economy]. K. : Logos. 848 p. [in Ukrainian].

Статтю отримано 20 червня 2019 року

Article received June 20, 2019